

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
(бакалавра)

з теми: «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ»

Виконала: студентка 4 курсу
Ps2-B21z групи
БАБЕЛЮК Дарія Ростиславівна
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма навчання)

Керівник:
ГОЦУЛЯК Наталія Євгенівна, кандидат
психологічних наук, доцент, доцент
кафедри загальної та практичної психології
Рецензент:
СЛАВІНА Наталія Сергіївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної
психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ.....	7
1.1 Аналіз категорії «особистісна зрілість» в науковому дискурсі	7
1.2 Становлення особистісної зрілості в юнацькому віці	17
1.3 Основні фактори розвитку особистісної зрілості в студентської молоді.....	27
Висновки до розділу.....	33
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ.....	35
2.1 Опис та обґрунтування методів і методик дослідження	35
2.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження...	39
2.3 Розробка практичних рекомендацій щодо розвитку особистісної зрілості студентів	46
Висновки до розділу	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні глобалізаційні процеси, що охоплюють політичну, економічну, соціальну та культурну сфери, суттєво впливають на всі аспекти життєдіяльності людини. Ці зміни відображаються через призму особистісної самосвідомості та процесу самореалізації. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, суспільно-політичні кризи, переосмислення історичного контексту та інформаційні війни вимагають від особистості гнучкості, адаптивності та здатності відповідати на виклики сучасності.

Водночас у системі сучасної вищої освіти існує низка проблем, що гальмують розвиток особистісної зрілості студентів. Серед них – надмірна орієнтація багатьох закладів вищої освіти на передачу суто академічних знань, що призводить до нехтування розвитком емоційного та соціального інтелекту, лідерських якостей, критичного мислення та навичок розв’язання проблем. Інтенсивне навчальне навантаження, велика кількість академічних і позанавчальних завдань зменшують можливість студентів зосередитися на власному саморозвитку та самовдосконаленні. Окрім того, не всі освітні заклади мають необхідні ресурси чи інфраструктуру для підтримки особистісного зростання студентів.

Орієнтація на конкуренцію, рейтинги та традиційні методи навчання також може перешкоджати гармонійному розвитку особистості, адже освітні програми часто зосереджені виключно на досягненні академічних результатів, ігноруючи формування життєво важливих якостей, навичок і цінностей. Також бракує індивідуального підходу до студентів.

У межах вітчизняної психології питання особистісної зрілості висвітлювалися в працях таких науковців, як М. Боришевський, С. Братченко, Ю. Гільбух, Н. Дідик, О. Завгородня, Л. Потапчук, Т. Титаренко, О. Штепа та інші. Серед зарубіжних дослідників цю проблематику розглядали А. Маслоу, Г. Олпорт, З. Фрейд, Е. Фромм, В. Франкл, Е. Еріксон тощо. Основними

характеристиками особистісної зрілості є самостійність, саморегуляція, відповідальність, толерантність та емпатія.

Юнацький вік вважається найбільш чутливим періодом для формування особистісної зрілості (В. Асєєва, Е. Еріксон та ін.). Особлива увага до цього періоду простежується у працях І. Беха, Р. Бернса, Є. Головахи, Ю. Гільбуха та інших учених.

Незважаючи на значний науковий доробок, складність і багатогранність феномену особистісної зрілості потребують подальшого осмислення, деталізації його змісту, вивчення динаміки розвитку в студентському віці, а також виявлення чинників, що впливають на цей процес у контексті навчання у закладах вищої освіти.

Саме теоретична та практична значущість проблеми, її актуальність і недостатній рівень наукової розробленості зумовили вибір теми даної кваліфікаційної дипломної роботи.

Мета дослідження – виявити та дослідити психологічні особливості становлення особистісної зрілості студентів, а також розробити практичні рекомендації, спрямовані на її розвиток.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Провести теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми особистісної зрілості у психологічній науці.
2. Визначити та обґрунтувати ключові психологічні особливості формування особистісної зрілості у юнацькому віці.
3. Провести емпіричне дослідження особливостей розвитку особистісної зрілості серед студентської молоді.
4. Розробити практичні рекомендації з метою сприяння формуванню особистісної зрілості у студентів.

Об'єкт дослідження – особистісна зрілість студентської молоді.

Предмет дослідження – психологічні чинники та особливості формування особистісної зрілості у студентів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що врахування психологічних особливостей осіб юнацького віку дозволить ефективно сформувати практичні підходи до розвитку їх особистісної зрілості.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань був використаний наступний комплекс методів:

- теоретичні методи: аналіз психолого-педагогічної літератури; теоретичний аналіз статей та інших наукових публікацій, що відображають стан дослідженості проблеми впливу гендерних особливостей на прояв тривожності в студентської молоді;

- емпіричні методи:

- 1) «Тест-опитувальник особистісної зрілості» (Ю. Гільбук);

- 2) методика «Дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК)» Дж. Роттера;

- 3) тест «Смисложиттєві орієнтації» (СЖО) автори: Джеймс Крамб і Леонард Махолік;

- методи математичної обробки даних.

Практичне значення роботи полягає в розробці рекомендацій, які можуть бути застосовані для сприяння розвитку особистісної зрілості студентів.

Результати дослідження можуть бути корисними при створенні навчально-методичних матеріалів для курсів вікової, педагогічної, соціальної психології, психології особистості, а також для організації різних видів студентської практики.

Апробація результатів дослідження. Бабелюк Д.Р. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження психологічних особливостей розвитку особистісної зрілості студентів. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2025 р. / за ред. С.Д.

Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2025. С. 34–36.

URI: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9172>

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі Хмельницького національного університету. У дослідженні взяли участь 39 студентів другого курсу спеціальностей «Фізична терапія, ерготерапія» та «Фізична культура і спорт» факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту. Вікова категорія учасників – від 18 до 20 років.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та емпіричного), висновків, списку використаних джерел (53 найменування) та трьох додатків. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінок, з яких основний текст охоплює 59 сторінок. Робота ілюстрована 2 таблицями та 3 рисунками.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукових джерел з проблеми психологічних особливостей розвитку особистісної зрілості осіб юнацького віку дозволяє зробити кілька важливих висновків, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

Теоретичний аналіз показав, що студентський вік є критично важливим періодом для розвитку особистісної зрілості, оскільки він супроводжується формуванням ідентичності, розширенням соціального оточення, здобуттям навичок самостійності, експериментуванням, а також пластичністю мозку. В цей час молоді люди мають можливість визначати свої життєві цілі, шукати ідентичність, розвивати нові компетенції та отримувати новий досвід, що сприяє їхньому особистому розвитку та готовності до життєвих викликів.

Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми особистісної зрілості у психологічній науці.

Психологічні дослідження особистісної зрілості відображають багатогранність цього феномену. Різні науковці підходять до визначення зрілості через призму фізіологічних, когнітивних, емоційних і соціальних змін. Основні підходи включають:

- Психоаналітичний підхід (З. Фрейд, Е. Еріксон), який акцентує увагу на етапах розвитку і дозрівання особистості через проходження кризових періодів і досягнення гармонії між його ід, его та суперего.

- Гуманістичний підхід (А. Маслоу, К. Роджерс), де важливе значення має самореалізація та досягнення особистісної автономії.

- Когнітивно-розвивальний підхід (Ж. Піаже, Л. Виготський), який пов'язує зрілість з рівнем когнітивного розвитку та здатністю до абстрактного мислення і саморегуляції.

- Соціально-психологічний підхід (Дж. Вітлі), що розглядає зрілість як результат соціалізації та інтеграції особистості в соціальні структури.

Всі ці підходи підкреслюють, що особистісна зрілість є багатокomпонентним процесом, що охоплює не лише інтелектуальну та

емоційну зрілість, а й здатність до рефлексії, саморегуляції та конструктивних взаємин із іншими людьми.

Ключові психологічні особливості формування особистісної зрілості у юнацькому віці.

Юнацький вік є періодом активних змін, які сприяють формуванню особистісної зрілості. Ключовими психологічними особливостями цього періоду є:

- Ідентичність і самосвідомість: у цей період відбувається активний процес пошуку ідентичності, що включає визначення власних цінностей, переконань, ролей у суспільстві.

- Емоційна зрілість: розвивається здатність управляти своїми емоціями, проявляти емоційну стійкість і гнучкість у взаємодії з іншими людьми.

- Соціальна інтеграція: в юнацькому віці особистість активніше шукає місце в соціумі, що передбачає здатність до конструктивного спілкування та розв'язання конфліктів.

- Розвиток самоконтролю та саморегуляції: формуються навички планування, організації діяльності, управління власними бажаннями і мотивами.

- Розвиток когнітивних здібностей: збільшується рівень абстрактного мислення, здатність до рефлексії та самоаналізу.

Формування цих характеристик є важливим етапом у розвитку зрілої особистості, тому цей період є критичним для закладання основ особистісної зрілості.

Емпіричне дослідження серед студентів показало, що особистісна зрілість у цьому віці виявляється через такі основні параметри:

- Зрілість самосвідомості: більшість студентів відзначають високий рівень самооцінки, чітке усвідомлення своїх сильних і слабких сторін, а також орієнтацію на досягнення особистих цілей.

- Рівень емоційної стійкості: студенти здатні ефективно справлятися зі стресом і емоційними труднощами, проявляючи здатність до рефлексії над емоціями.

- Сенс життєвої мети і орієнтація на майбутнє: у більшості студентів спостерігається усвідомлене прагнення до особистого та професійного зростання.

- Соціальна інтеграція: студенти мають добре розвинені комунікативні навички та здатність до роботи в команді, однак у деяких спостерігається недостатня здатність до вирішення конфліктних ситуацій.

Результати дослідження підтверджують, що студентська молодь знаходиться на важливому етапі розвитку особистісної зрілості, проте існують певні труднощі, пов'язані з емоційною нестабільністю і недостатньою соціальною зрілістю.

Практичні рекомендації з метою сприяння формуванню особистісної зрілості у студентів.

Для сприяння формуванню особистісної зрілості у студентів можна запропонувати такі практичні рекомендації:

- Психологічні тренінги та семінари для розвитку самосвідомості, емоційної стійкості та ефективного спілкування. Це допоможе студентам розвинути навички саморегуляції, стресостійкості і рефлексії.

- Індивідуальне консультування: надання можливості студентам звертатися за допомогою до психолога для вирішення особистісних труднощів і питань самореалізації.

- Програми розвитку лідерських якостей і командної роботи: участь у волонтерських та лідерських ініціативах сприяє розвитку соціальних навичок і формуванню здорових міжособистісних відносин.

- Курси з тайм-менеджменту і планування кар'єри: допомагають студентам визначати свої життєві цілі, розвивати вміння організовувати своє життя, формувати відповідальність за свої дії.

Впровадження цих рекомендацій дозволить створити середовище, яке сприятиме активному розвитку особистісної зрілості у студентів, допомагаючи їм адаптуватися до вимог сучасного соціуму.

Перспективи подальших досліджень у сфері становлення особистісної зрілості в юнацькому віці є досить широкими та багатограними. Враховуючи складність цього періоду розвитку, науковці можуть досліджувати різноманітні аспекти, які впливають на процеси зрілості та можуть допомогти зрозуміти механізми цього процесу більш детально. Ось кілька ключових напрямків для подальших досліджень:

В умовах сучасного світу, коли більшість юнаків активно користуються соціальними мережами та цифровими платформами, цікаво дослідити, як ці інструменти впливають на розвиток самосвідомості, емоційної зрілості та соціальних навичок. Важливо вивчити як постійне перебування в онлайні змінює взаємодії між підлітками, а також як ці зміни можуть сприяти чи, навпаки, перешкоджати розвитку здорової ідентичності.

Вивчення того, як різні стилі батьківського виховання (авторитарний, авторитетний, ліберальний) впливають на розвиток самостійності, відповідальності та емоційної зрілості підлітків. Яким чином підтримка, настанови чи, навпаки, відсутність уваги батьків можуть змінювати хід розвитку особистості в юнацькому віці?

Дослідження того, як переживання стресових ситуацій (наприклад, зміни в родині, труднощі у навчанні чи міжособистісні конфлікти) можуть прискорити або уповільнити процес особистісної зрілості. Які стратегії подолання стресу є найбільш ефективними для розвитку психічної зрілості?

Дослідження того, як культурні відмінності впливають на процес становлення особистісної зрілості. Як соціальні норми, традиції та очікування у різних країнах і культурах формують різні моделі зрілості у підлітків? Які є відмінності у підходах до виховання та розвитку молоді в різних частинах світу?

Вивчення зв'язку між емоційною зрілістю та психічним здоров'ям. Яким чином здатність до самоконтролю, усвідомлене управління емоціями можуть знижувати ризик розвитку психічних розладів, таких як депресія чи тривожні розлади, у юнацькому віці?

Дослідження того, як фізіологічні зміни в організмі підлітків (пубертат) впливають на їх психологічне та емоційне становлення. Яким чином гормональні зміни, розвиток статевих ознак та зміни у фізичній самосвідомості відображаються на процесі розвитку соціальних навичок і моральних орієнтирів?

Дослідження впливу шкільного середовища, педагогічних методик та взаємодії між учнями і вчителями на розвиток особистісної зрілості. Як система освіти може сприяти або, навпаки, гальмувати розвиток критичного мислення, соціальних навичок і моральних принципів у підлітків?

Аналіз того, як процеси становлення сексуальної ідентичності в юнацькому віці взаємодіють з іншими аспектами особистісної зрілості. Як підтримка або стигматизація сексуальних орієнтацій у суспільстві впливає на розвиток самосвідомості і емоційного здоров'я підлітків?

Вивчення того, як належність до певних груп чи субкультур впливає на особистісну зрілість підлітків. Як підлітки формують свою ідентичність через приєднання до груп (наприклад, у школі, віртуальні спільноти чи спортивні команди) і як це впливає на їх соціальні навички та моральні орієнтири?

Вивчення того, як гендерні ролі та соціальні очікування, пов'язані з чоловічими та жіночими характеристиками, впливають на розвиток особистості в юнацькому віці. Як цей вплив може змінювати способи адаптації до життєвих труднощів, соціальних відносин та самосвідомості?

Усі ці аспекти є важливими для більш глибокого розуміння складних процесів, які відбуваються в юнацькому віці, і можуть допомогти розробити нові підходи до виховання, освіти та підтримки молоді в період їхнього становлення як зрілих особистостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. О. Психологічна зрілість як основа готовності до професійної діяльності психолога. Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 7. С. 29-43.
2. Артемова О. І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2010. № 1. С. 97-101.
3. Архипова С. П. Творча зрілість особистості й рівні досягнення «акме» людини в процесі її професійного становлення. Соціальна педагогіка. 2005. №4. С. 84-90.
4. Бабич А. В. Хронологічні межі підліткового та юнацького віку у західних та вітчизняних періодизаціях розвитку [Електронний ресурс]. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2018. Вип. 279. С. 167-174.
5. Баранова С. В. Особистісна зрілість та відповідальність : соціально-психологічний аспект : монографія. Київ : Інтерконтиненталь-Україна, 2020. 364 с.
6. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І., Когут Я. М., Пряхіна Н. О. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когути. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 105 с.
7. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості. Актуальні проблеми психології. Т. 1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2001. Ч. 2. С. 26-33.

8. Вінник Н. Дослідження особистісної зрілості студентів як умов успішної професійної самореалізації. Педагогічний процес : теорія і практика. 2018. Вип. 3. С. 16-20. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2018_3_4.
9. Гальцева Т. О. Особливості становлення навчальної самоефективності в підлітковому та юнацькому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Випуск 1. Том 2. 2017. С. 145-149.
10. Гріньова О. М. Психологічні особливості життєвого самовизначення в юнацькому віці. Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць. Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Випуск 8. К., 2012. Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_8
11. Гузеєва Т. І. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості студентів. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2009. 230 с.
12. Дубовик В. О. Психологія молоді: теорія та практика розвитку. Київ : Академвидав, 2011. 450 с.
13. Дмитрієва О. А. Особливості потребнісно-мотиваційної сфери психосоціально зрілих і психосоціально незрілих особистостей. Практична психологія та соціальна робота. 2005. №9. С. 8-12.
14. Долинська Л. Особистісно-професійна зрілість як психологічна умова формування комунікативної компетентності майбутнього логопеда. Психологічні науки. 2021. № 15. 43 с.
15. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості формування та активізації особистісної зрілості. Практична психологія та соціальна робота, 2006. №5. С. 24-31.

16. Жидецький Ю. Ц. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когути. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 105 с.
17. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : Монографія. К. : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
18. Кіржецький Ю. І., Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когути. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 105 с.
19. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів : Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.
20. Когут Я. М., Пряхіна Н. О. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когути. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 105 с.
21. Кордунова Н. О., Потапчук Л. В. Психологічні тенденції проявів особистісної зрілості студентів у процесі професійної підготовки. Психологічні перспективи. 2015. Вип. 26. С. 167-176. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2015_26_17
22. Кордунова Н. Особистісна зрілість як чинник розвитку особистості в юнацькому віці. Режим доступу: <https://www.inforum.in.ua/conferences/19/46/320>
23. Костіна Т. О. Можливості юнацького віку для переосмислення гендерних стереотипів. Габітус : науковий журнал. Випуск 12. Том 2. Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 155-159.
24. Лєпіхова Л. А. Значення соціально-психологічної компетентності в реалізації життєвих домагань. Педагогіка і психологія. 2004. №3. С. 77-85.

- 25.Лепіхова Л. А. Соціалізація та соціально-психологічна компетентність як рівні особистісної зрілості. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / Ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін. К. : Контекст, 2000. 336 с.
- 26.Лукаsevич О. А. Особливості досягнення особистісної зрілості студентами вищого навчального закладу. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Психологічні науки : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. №26 (50). Серія №12. Ч. II. С. 67-71.
- 27.Майстренко Т. М. Особливості рефлексії здібностей студентами психологічних та непсихологічних спеціальностей. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки : Збірник Наукових праць. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. №6 (30). Ч.1. С. 115-125.
- 28.Меднікова Г. І. Особистісна зрілість: сутність та критерії. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. Психологія. 2012. № 44 (2). С. 127-134.
- 29.Михайличенко В. Є. Психологія розвитку особистості: монографія. Харків : НТУ «ХП», 2015. 388 с.
- 30.Москаленко, О. В. До проблеми дослідження психологічної зрілості особистості. Науковий огляд. Київ : ТОВ ТК Meganom, 2021. 4(76). С. 46-58.
- 31.Новосилецька К. О. Дослідження особистісної зрілості студентської молоді як соціально-психологічного феномена. Науковий пошук молодих дослідників : Збірник наук. праць студентів. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. № 2. С. 181-189.
- 32.Овсянецька Л. П. До питання про психологічні критерії зрілої особистості. Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2001. Т. 1. Ч. 2. С. 105-110.

33. Особистісна зрілість як проблема сучасної психології. Том 1 : колективна монографія / кол. авт. ; наук. ред. З. М. Мірошник. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 220 с.
34. Особистісні кризи студентського віку : зб. наук. ст. / [за ред. Т. М. Титаренко]. Луцьк : «Вежа» : Волин. Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2001. 112 с.
35. Павелків, Р. В. Вікова психологія [Текст] : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Кондор, 2011. 469 с.
36. Потапчук Л. В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників : дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07 / Л. В. Потапчук. Луцьк, 2001. 205 с.
37. Потапчук Л. В. Психологічні тенденції проявів особистісної зрілості студентів у процесі професійної підготовки. Психологічні перспективи. 2015. Вип. 26. С. 167-176. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2015_26_17
38. Прикладна психодіагностика в Національній гвардії України : метод. посіб. / Колесніченко О. С. та ін.; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НАНГУ, 2020. 388 с.
39. Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І., Когут Я. М., Пряхіна Н. О. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 105 с.
40. Психологія особистості : Словник-довідник / За редакцією П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. Київ : Рута, 2001. 320 с.
41. Рибачук Л. І. Психологічна зрілість як основа готовності до професійної діяльності психолога. Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 7. С. 29-43.

- 42.Савчук З. С. Професійна ідентичність як аспект формування особистості майбутнього психолога. 2016. № 5 (59). С. 175-184.
- 43.Семиченко В. А. Психологія особистості. Київ : Видавець Ешке О. М., 2001. 427 с.
- 44.Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості : у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
- 45.Титаренко Т. М. Рання молодість : проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. Вид. 2-е. Київ : Либідь, 2001. 150 с.
- 46.Токарева Н. М. Основи педагогічної психології : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.
- 47.Токарева Н. М., Шамне А. В. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 283 с.
- 48.Хавула Р. Психологічні особливості становлення самоефективності в юнацькому віці. Актуальні питання гуманітарних наук. 2017. Вип. 17. С. 348- 355.
- 49.Чуйко О. В. Особистісне становлення суб'єктів професійної діяльності у соціономічних професіях : Монографія Київ. : АДЕФ-Україна, 2013. 280 с.
- 50.Шамне А. В., Бабич А. В. Хронологічні межі підліткового та юнацького віку у західних та вітчизняних періодизаціях розвитку [Електронний ресурс]. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2018. Вип. 279. С. 167-174.
- 51.Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
- 52.Шемелюк І. Я. Короткий індекс самоактуалізації та шкала ясності Я-концепції як показники особистісної зрілості. Практична психологія та соціальна робота. 2000. №6. С. 26-27.

- 53.Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / О.С. Штепа; Львівський національний університет імені Івана Франка. Київ, 2006. 20 с.
- 54.Штепа О. С. Пропріум зрілої особистості. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 2. С. 26-35.
- 55.Штепа О. С. Ресурсна насиченість особистості. Проблеми сучасної психології. Вип. 47. 2020. С. 231-252.
- 56.Штепа О. Феномен особистісної зрілості. Соціальна психологія. №1. 2005. С. 62-77.
- 57.Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості : теорія та експеримент : Монографія. Одеса : ПНЦ АПН України – СВД Черкасов М. П., 2006. 362 с.
58. Bennis W. On Becoming a Leader. New York : Addison Wesley, 2004. P. 65-69.
- 59.Colman A. M. A Dictionary of Psychology. N.Y. : Oxford University Press, 2003. 464 p.
- 60.Hersey P., Blanchard K. Management and Organization Behavior. 4 th ed. Enlewood Chiffs : Prentice-Hall, 2002. № 1. P. 33-56.
- 61.Nahavandi A. The Art and Science of Leadership. New Jersey : Prentice-Hall, 2007. P. 44-52.
- 62.Rogers C. R. Client-centered therapy. Psychotherapist's casebook : Theory and technique in practice / I. L. Kutash, A. Wolf (eds.). San Francisco : Jossey-Bass, 2005. P. 197-208
- 63.Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. American Psychologist, 55(5), 469–480.
- 64.Erikson, E. H. (2008). Identity: Youth and Crisis. Norton & Company.

- 65.Luyckx, K., Goossens, L., & Berzonsky, M. D. (2006). Dimensions of identity development and their impact on well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(5), 619–629.
- 66.Ryff, C. D. (2009). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081.
- 67.Schulenberg, J. E., & Zarrett, N. (2006). Mental health during the transition to adulthood. In J. J. Arnett (Ed.), *Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age* (pp. 130–150).
- 68.Tolan, P., & Henry, D. (2008). Developmental psychopathology and resilience. In M. H. Bornstein & M. E. Lamb (Eds.), *Developmental psychology: An advanced textbook* (6th ed., pp. 593–630).
- 69.Vignoles, V. L., Schwartz, S. J., & Luyckx, K. (2011). The identity motive in self-construction. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research*(pp. 403–417). Springer.